

ne (I-IV, Beyrut 1931) ve Şemseddin es-Sehâvî'nin *ed-Dav'ü'l-lâmi' li-ehli'l-ğar-ni't-tâsi'* (I-XII, Kahire 1353-1355) adlı eserleri de burada anılmalıdır.

Vefeyât başlığı altında kaydedilmesi gereken hususlardan biri de sâbık ve lâhik konusudur. Biri yaşlı diğeri genç iki râvinin aynı âlimden rivayette bulunması durumunda bunların vefat tarihleri arasında bazan bir asır gibi uzun bir zaman dilimi yer aldığı için isnadda kopukluk olduğu vehmi doğacağından âlî ve nâzil isnadla yakın ilgisi bulunan bu meseledeki kuşkuşuların giderilmesi için vefeyâtın bilinmesi gerekir. Konu üzerinde ilk defa Hatîb el-Bağdâdî durmuş, vefatları arasında altmış yıldan fazla bir müddet bulunan 230 râviyi alfabetik sırayla *es-Sâbık ve'l-lâhik fî tebâ'udî mâ beyne vefâti râviyeyn 'an şeyhin vâhid* adlı eserinde toplamıştır (nşr. Muhammed b. Matar ez-Zeh-rânî, Riyad 1402/1982; bk. SÂBIK ve LÂHİK). Vefeyât konusu, Beşşâr Avvâd Ma'rûf tarafından "Kütübü'l-vefeyât ve ehemmiyyetühâ fî dirâseti't-târîhi'l-İslâmî" başlıklı bir makalede incelenmiştir (*Mecelletü Külliyyeti'd-dirâseti'l-İslâmiyye*, II, Bağdat 1968).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "vîfy" md.; Rabaî, *Târîhu mev-lidi'l-'ulemâ' ve vefeyâtihim* (nşr. Abdullah b. Ahmed b. Süleyman el-Hamed), Riyad 1410, neşredenin girişi, I, 33-56; Ebû Muhammed Abdülazîz b. Ahmed el-Kettânî, *Zeylû Târîhi Mevlidi'l-'ulemâ' ve vefeyâtihim* (nşr. Abdullah b. Ahmed b. Süleyman el-Hamed), Riyad 1409, neşredenin girişi, s. 37-47; Ebû Mes'ûd Abdürrahîm b. Ebû'l-Vefâ el-Hâcî, *el-Vefeyât* (nşr. Ahmed Nâcî el-Kaysî – Beşşâr Avvâd Ma'rûf, *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb*, IX içinde), Bağdad 1966, neşredenlerin girişi, s. 39-48; İbnü's-Salân, *'Ulümü'l-hadis*, s. 380-387; Ahmed b. Muhammed el-Hüseynî, *Şilatü't-Tekmile li-Vefeyâti'n-nakale* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1428/2007, neşredenin girişi, s. 18-26; İbn Râfî, *el-Vefeyât* (nşr. Sâlih Meh-dî Abbas – Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1402/1982, neşredenin girişi, s. 53-66; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *İhtişâru 'Ulûmi'l-hadis* (Ahmed M. Şâkir, *el-Bâ'îşü'l-haşiş* içinde), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), s. 237-242; İrâkî, *Fethu'l-muğîs*, s. 445-462; İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhetü'n-nazar fî tavzihi Nuḥbeti'l-fiker* (nşr. Nûreddin İtr), Dimaşk 1413/1992, s. 132; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs* (nşr. Abdülkerîm b. Abdullah b. Abdurrahman el-Hudayr – Muhammed b. Abdullah b. Fühayd Âlî Fühayd), Riyad 1426, IV, 362-430; a.m.f., *el-İ'lân bi't-tevbiḥ li-men zem-me't-târîh* (nşr. M. Osman el-Huşṭ), Kahire, ts. (Mektebetü İbn Sînâ), s. 195-197; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Beyrut 1409/1989, II, 349-350; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 211-214; İsmail Durmuş, "Safedî", *DİA*, XXXV, 448.

MEHMET EFENDİOĞLU

VEFEYÂTÜ'L-A'YÂN

(وفيات الأعيان)

İbn Hallikân'ın
(ö. 681/1282)
meşhur kişilerin
biyografisine dair eseri
(bk. İBN HALLİKÂN).

VEFK

(الوقف)

Harf, rakam, kelime, esmâ-i hüsnâ, âyet ve sûrelerin belli bir düzene göre kareler içine yazılarak bunda bâtinî mânalar arayan bir tılsım türü.

Sözlükte "uyum; uygun, münasip" anlamındaki vefk, harflerin tek olarak veya terkip halinde özelliklerini (havas) konu edinen hurûf ilminin bir koludur ve harf ile rakamların birtakım sihrî anlamlar taşıdığı düşüncesine dayanır; bir tabloda yer alan kare veya dikdörtgen kutucuklar içine belirli zaman ve şartlarda belli kuralarla sayılar, sayı değerinde harfler, kelimeler ya da hepsinin beraber yazılmasıyla elde edilir. Kaynaklarda vefkin etkili olması için değişik yol ve yöntemlere yer verilir. Bunlar harflerin, rakamların, isimlerin, günlerin sihrî özelliği, vefklerin mertebeleri, sayı ve harflerin tabiatı ve nitelikleri şeklinde özetlenebilir. Sağdan sola, yukarıdan aşağıya veya bir köşeden diğer köşeye kutucuklardaki sayıların toplamı birbirine eşitlendiğinden bu işleme vefk adı verilmiştir. En yaygın olarak 3 × 3, 4 × 4, 5 × 5'li kareler kullanılır. Buna göre kullanılacak kelime veya isimlerin ebced hesabıyla belirlenen rakam değerleri çeşitli sayılara ayrılarak kareler içine yerleştirilir. Sayılar soldan sağa veya yukarıdan aşağıya toplandığında kelimenin sayısal değeri elde edilmelidir. Bu düzenlemeyle vefkin konusu olacak kelime, isim, âyet veya sûrenin sayıların toplamı kadar tekrarlanmasıyla bir gizli gücünün ortaya çı-

4X4 vefk örneği

ح	و	د	ب
ب	ح	و	د
د	ب	ح	و
و	د	ب	ح

۸	۶	۴	۲
۲	۸	۶	۴
۴	۲	۸	۶
۶	۴	۲	۸

karıldığı kabul edilir. Bazan rakam yerine harfler kullanılır. Vefk, kareler içine insanların ümit ve isteklerine uygun harfler ve şekiller yazarak dileklere kavuşturma ve kötülüklerden uzaklaştırmaya güç kazanmak için yapılır. Gizli ve gizemli güçleri içerdiğine inanılan vefke büyü bozma, iki kişi arasında aşk ve muhabbet sağlama, eşler arasında sevgiyi artırma veya nefreti tesis etme, evlenemeyen kızların kısmetini açma, çocukların sebepsiz korkularını önlenme, hastalık veya felâketten kurtulma gibi amaçlarla da başvurulur.

İslâm öncesinde Araplar'ın çok ilgilendiği vefkin İslâm coğrafyasına Hint'ten veya Sâbiiler'den geçtiği tahmin edilmektedir. Kaynaklarda Sâbit b. Kurre'nin vefklere dair bir eserinden söz edilir ve onun dokuz hâneli vefklerle yetinmeyip on altı, yirmi beş, otuz altı ve daha fazla hâneli tabloların nasıl teşkil edileceğini gösterdiği belirtilir. Yahudi Abraham ben Azra'nın *Safer ha-şem* adlı eserinde Tanrı'nın adıyla vefk arasında ilişki kurulur. Kur'an ve hadislerde vefk veya onu çağrıştıracak herhangi bir ifade geçmez. İslâm kültüründe vefklerin ilk örneklerine Câbir b. Hayyân ve İhvân-ı Safâ'da rastlanmaktadır. Câbir *Kitâbü'l-Mevâzin*'inde Belinus'a (Tyana-lı Apollonios) atfedilen bir vefkten bahseder; bu vefkin iki bez parçasına yazılıp doğum sancısı çeken kadının ayaklarının altına bağlanması durumunda doğumun kolaylaşacağı ileri sürüldüğünü söyler. *İhvân-ı Safâ Risâleleri*'nde dokuz sütunlu dörtgenlere kadar vefklerin oluşturulduğu, vefk tablosunun doldurulmasının satranç taşlarının hareket tarzı ile tasvir edildiği görülür. Daha sonraki dönemlerde Ahmed b. Ali el-Bûnî tarafından kaleme alınan *Şemsü'l-ma'ârifü'l-kübri* ile *Kitâbü'd-Dürri'l-manzûm fî 'ilmi'l-ev-fâk ve'n-nücûm* adlı eserlerde vefk hakkında bilgi verilir. Bûnî'nin eserlerinde dört hâneli vefkler hâkimdir. Bu eserlerdeki yeniliklerden biri de kutucuklara yazılan rakamların artmasıdır. Vefklerde hânelerin doldurulma şartları, hânelerdeki her rakamın aynı miktarla yükseltilmesi veya bir aritmetik seri teşkil edilmesidir. Seyyid Süleyman el-Hüseynî'nin *Kenzü'l-ḥavâşş*'inde özellikle esmâ-i hüsnâ ile yapılan vefk örnekleri yer almaktadır. Gazzâlî, *el-Münkiz mine'd-dalâl* adlı eserinde buna benzeyen ve aynı maksatla kullanılan bir vefki filozofları eleştirmek amacıyla tasvir eder. Onunla ilgisi bulunmadığı halde sonradan bu vefk "Gazzâlî Hâtemi" diye anılmıştır.

Vefkler umumiyetle şu şekilde tertip edilir: Yön verici unsur olarak bir kelime,

VEFK

ف	ي	ط	ل
ل	ف	ي	ط
ط	ل	ف	ي
ي	ط	ل	ف

۸۰	۱۰	۹	۳۰
۳۰	۸۰	۱۰	۹
۹	۳۰	۸۰	۱۰
۱۰	۹	۳۰	۸۰

el-Vefku'l-harfî ve el-Vefku'l-adedî örneği

özellikle de Allah'ın isimlerinden biri sessiz harflerine ayrılarak vefkin üst hânelere yazılır. Ardından her biri kaydırılıp hânelere yerleştirilir. "el-Vefku'l-harfî" adı verilen bu vefkteki harflerin ebced hesabıyla sayı değerleri söz konusu hânelere yerleştirilmek suretiyle de "el-vefku'l-adedî" elde edilir. Bunların ebceddeki sayı değerleri en üst sıradaki hânelere yazılır. Öteki sıralar diğer rakamlarla doldurulur.

Vefkler felekî, vasatî ve süflî kısımlarına ayrılır. Felekî olduğunda harfî, ulvî, tabîî, ruhanî ve hakikî; vasatî olduğunda lafzî; süflî olduğunda ise rakamî-hattîdir. Tasrif hususiyeti itibariyle vefkler sadece harf ve isimlerle yapılanlar ve harfî ve adedî olanlar diye üçe ayrılır. Birincisine gizli ilim erbabı (erbâb-ı havâfî) ilgi göstermektedir. Eflâtun'a nisbet edilen *Hâtiyetü Eflâtûn*, Semûr el-Hindî'ye nisbet edilen *Hâtiyetü Semûr el-Hindî* ve Ca'fer es-Sâdık'a nisbet edilen *el-Hâtiyetü'l-Ca'feriyye (Kitâbü'l-Cefr)* bu türde yazılmış eserlerdir. İkincisine güneş sistemiyle ilgilenenler (erbâb-ı şümûs) alâka duyar. *Şemsü'l-ma'ârif*, *Şemsü'l-âfâk*, *Kenzü'l-esrâr fî keşî'l-esrâr* gibi eserlerde buna riayet edilmiştir. Daha karmaşık olan üçüncüsüne her iki gruptan bazı kişiler ilgi göstermektedir; *Tavâli'u'l-esrâk fî vaz'îl-evfâki'l-adediyye*, *Keşfü'l-esrâri'l-hâtiyye fî vaz'îl-evfâk* gibi eserler bu türde yazılmıştır (*Risâle fî hakkı 'ilmi'l-vefk*, vr. 3-4). Vefki oluşturan karelerin içinde sayılar varsa sayı vefki, harfler varsa harf vefki diye adlandırılır. Yine vefkler her sırasında yer alan kare sayısına göre üçlü, dördü, beşli, altılı, yedili şeklinde isimlendirilir. Ayrıca vefklere buldukları gruba göre toprak, hava, ateş ve su vefki; bağılı oldukları gezegene göre güneş vefki, ay vefki ... diye ad verilir. Vefklerin bunların dışında birçok çeşidi vardır. Üçlü bir vefk karesinin içinde dokuz, dördü vefk karesinin içinde on altı, beşli vefk karesinin içinde yirmi beş, altılı vefk karesinin içinde otuz altı ve yedili vefk ka-

resinin içinde kırk dokuz kare bulunur. Amaç doğrultusunda bu vefk kutucuklarının içine yazılan sayı veya harflerin de özel bir yerleştirme düzeni vardır. Bu düzen dileğe göre belirlenir. Meselâ dilek iyilik ya da hayır için tutulmuşsa çift olan sayılar (müzevvecât) veya bunların karşılığı harfler büyük karenin dört köşesindeki küçük karelere yazılır. Amaç kötülük yapmaksızın tekler (müfredât) kullanılır. Hem hayır hem şer isteniyorsa her ikisi de kullanılır. Vefklerde kullanılan mürekkep misk ve safranın gül suyu içinde ezilmesiyle yapılır. Bu mürekkep bütün havas yazımlarında aynıdır. Vefk uygulamalarının vazgeçilmez malzemelerinin biri de tütsüdür. Vefkin konusu, hatta vefk yapılacak kişinin yıldızı da bu hususta belirleyicidir. Vefkler genelde kâğıda yazılır. Fakat özel durumlarda demir, taş, cam ve başka malzemeler üzerine de yazılabilir. Önemli olan üzerinde vefk yapılacak malzemenin yeni, temiz ve daha önce kullanılmamış olmasıdır. Üçlü vefkin (müselles) dört köşesindeki harflerin soldan sağa dizilmesiyle oluşan şekle bedûh denir (bk. BEDÛH).

Fal, kehanet, astroloji, matematik ve astronominin verilerinden yararlanılarak yapılan bir tılsım türü olan vefkin temelinde harf ve rakamların özel güçlere ve niteliklere sahip olduğu inancı yatmaktadır. Bu sanal bilgi dalı, mitoloji ve düzenli bilgi öncesine ilişkin bir uygulamadır. Hint, Sumer ve Bâbil toplumları gibi Araplar da halk kültüründe bunu yaşatmıştır. İslâmî

dönemde ulemâ cevaz vermese de bu uygulamalar halk arasında devam edegelmiştir. İslâm inancına göre bütün yaratıklar Allah'ın emir ve kanunlarına boyun eğmekte, âlemin işleyişi Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu kanunlara göre yürümektedir. Gayb âlemiyle irtibat peygamberler ve onların getirdiği vahiyler yoluyla olmaktadır. Dolayısıyla sünnetullahı göz önünde bulundurmayan bu tür uygulamaların ciddiye alınması ve bu yolla ortaya konan iddiaların onaylanması dinen doğru değildir.

Vefk meselesi dinî literatürde yer almasına ve din âlimlerinde reddedilmesine rağmen folklorda ve halk inançlarında yaşatılmış, konu havas literatüründe yer almış ve bu uygulama devam edegelmiştir. Konuyla ilgili yazılan onlarca eser bulunmaktadır. Örnek olarak Abdülcebbar el-Harakî'nin *Risâle fî a'dâdi'l-vefk (et-Telhiş fî 'adedi'l-vefk)* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4843/2), Ebû'l-Vefâ el-Büz-cânî'nin *Risâle fî terkibi 'adedi'l-vefk fi'l-murabba'ât* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4843/3), İmâdüddin Yahyâ b. Ahmed el-Kâşî'nin *Risâletü'l-vefk* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2794/1, 2), Nasîrüddîn-i Tûsî'nin *Risâle fî eşkâli'l-vefk* (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1589), Ebû Abdullah el-Vanî'nin, *Sâ'atü's-şühûr 'alâ vefki'l-bürûc* (Süleymaniye Ktp., Câ-rullah Efendi, nr. 1581) ve Kadîzâde Ömer b. Muhammed b. Ömer b. Süleyman Yozgadî'nin *Risâle-i Vefk* adlı eserleri sayılabilir. Ayrıca müellifi bilinmeyen şu risâle-

İhlâs sûresinden oluşturulan vefk

قل	هو	الله	احد	الله	احد	الله	الصمد	لم يلد	ولم	يولد	ولم	يكن	له	كفوا	احد
هو	الله	احد	الله	الصمد	لم يلد	ولم	يولد	ولم	يكن	له	كفوا	احد	الله	احد	قل
الله	احد	الله	الصمد	لم يلد	ولم	يولد	ولم	يكن	له	كفوا	احد	قل	هو	الله	هو
احد	الله	الصمد	لم يلد	ولم	يولد	ولم	يكن	له	كفوا	احد	قل	هو	الله	احد	الله
الله	الصمد	لم يلد	ولم	يولد	ولم	يكن	له	كفوا	احد	قل	هو	الله	احد	الله	احد
لم يلد	ولم	يولد	ولم	يكن	له	كفوا	احد	قل	هو	الله	احد	قل	هو	الله	الصمد
ولم	يولد	ولم	يكن	له	كفوا	احد	قل	هو	الله	احد	قل	هو	الله	الصمد	لم يلد
يولد	ولم	يكن	له	كفوا	احد	قل	هو	الله	احد	قل	هو	الله	الصمد	لم يلد	ولم
ولم	يكن	له	كفوا	احد	قل	هو	الله	احد	قل	هو	الله	الصمد	لم يلد	ولم	يولد
يكن	له	كفوا	احد	قل	هو	الله	احد	قل	هو	الله	الصمد	لم يلد	ولم	يولد	ولم
له	كفوا	احد	قل	هو	الله	احد	قل	هو	الله	الصمد	لم يلد	ولم	يولد	ولم	يكن
احد	احد	هو	الله	احد	الله	الصمد	لم يلد	ولم	يولد	ولم	يكن	له	كفوا	احد	احد

ler de bu konuyla ilgilidir. *Risâle fi'l-vefk* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 118, 6467), *Vefku'l-müşelleş ve'l-muhammes* (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 2265/5), *el-Fevâ'idü'l-müteferrika fi'l-vefk ve'l-havâş* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3671/7), *Hâl-i Vasat Vefk-i Muhammesin Târifine Dair Manzûme* (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 1031-1032); *el-İrşad ilâ vefki'l-a'dâd* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4801), *Muntehabü künhi'l-murâd fi vefki'l-a'dâd* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2801), *Risâle fi hâkiki 'ilmi'l-vefk ve şürûtihi ve envâ'ihî ve havâşşih* (bk. bibl.), *Risâle fi 'ilmi'l-vefk* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1863/04), *Risâle fi'l-vefk* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4801/08; Cârullah Efendi, nr. 1539/04; Lâleli, nr. 3720/06), *Risâle fi vefki'l-'arazî* (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1444/2).

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), II, 1801; *Kâmus Tercümesi*, III, 1031-1032; Gazzâlî, *el-Münkiz mine'd-dalâl*, Beyrut 1408/1987, s. 85; Ahmed b. Ali el-Bûni, *Şemsü'l-ma'ârifil-kübrâ*, Beyrut, ts. (el-Mektebetü's-sekâfiyye), I, 35; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, I, 395; İbn Binti Ebû Saîd, *Mütevcibü'l-mehâmid fi Şerhi Hâtemi Ebi Hâmid*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 5389, vr. 109^a-145^b; Abdurrahman b. Muhammed el-Bistâmî, *Şemsü'l-âfâk fi 'ilmi'l-huruf ve'l-eufâk*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2807, vr. 74^a vd.; Deyrebî, *Kitâbü'l-Mücerrebât*, [baskı yeri ve tarihi yok], s. 41, 78; Yûsuf Muhammed el-Hindî, *el-Cevherü'l-gâli fi havâşşil-müşelleş il'l-Ğazzâlî*, Kahire, ts. (Mektebetü's-Şeyh Abdülmün'im es-Sabrî el-Kütübî), s. 10-38, 44-52; *Risâle fi hâkiki 'ilmi'l-vefk ve şürûtihi ve envâ'ihî ve havâşşih*, Süleymaniye Ktp., Osman Huldî Öztürkler, nr. 54, vr. 3-9; Sıddîk Hasan Han, *Ebcedü'l-ülüm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye), II, 79; Seyyid Süleyman el-Hüseynî, *Kenzü'l-havâs*, İstanbul 1341, s. 5-46; Yusuf Çakar, *Gizli İlimler*, İstanbul 2005, s. 240-252; J. Ruska, "Vefk", *İA*, XIII, 256-258.

İLYAS ÇELEBİ

VEHB el-HAYR

(وهب الخير)

Ebû Cühayfe Vehb b. Abdillâh b. Müslim es-Süvâi (ö. 74/693)

Sahâbî.

Muhtemelen milâdî 620 yılından kısa bir süre önce doğmuştur; Abdullah b. Abbas'ın akranı olması bunu göstermektedir. Âmir b. Sa'saa kabilesinin Süvâe koluna mensuptur. Babasının adı bazı kaynaklarda Câbir ve Vehb diye de geçmektedir. Vehb'in Hz. Peygamber'le ne zaman

görüştüğü ve İslâmiyet'i ne zaman kabul ettiği bilinmemekte, 9 (630) yılında Beni Âmir b. Sa'saa heyetiyle Medine'ye geldiği ve on yaşında iken İslâm'a girdiği sanılmaktadır. O sırada henüz bulûğ çağına ermediği, ancak ok yontup işleyecek kadar akıllı ve becerikli (İbn Abdülber, IV, 1561) ve Resûl-i Ekrem'in şemâli hakkında gördüklerini zaptedip nakledecek kadar zeki ve dikkatli (Belâzürî, I, 396) olduğu belirtilmekte, Resûlullah'ı küçük yaşta gören sahâbiler arasında sayılmaktadır. Kendisinden nakledilen bir rivayete göre Vedâ hac-cında bulunmuş ve Mekke ile Mina arasındaki Ebtah'ta Hz. Peygamber'in çadırında konaklamış, Bilâl-i Habeşî'nin ezan okuduğunu ve Resûlullah'ın abdest alıp öğle ve ikinci namazlarını seferî olarak kıldığını görmüştür (*Müsned*, IV, 308-309). Vehb, küçük yaşta iken Resûl-i Ekrem'in yanında bulunduğu bir sırada aşırı yemek yüzünden geçirince Resûlullah ona çok yememesini tavsiye etmiş, onun da bu tavsiyeye hayatı boyunca uyduğu belirtilmiştir (İbnü'l-Esîr, V, 48-49).

Vehb, 17 (638) yılında Kûfe şehrinin kurulması üzerine ailesiyle birlikte oraya göç etti. Burada Âmir b. Sa'saa kabilesi mensuplarının oturduğu mahalleye yerleşti. 36'da (656) Hz. Ali Irak'a gelip Kûfe'ye yerleşinceye kadar burada sade ve sakin bir hayat yaşadı. Daha sonra Hz. Ali'nin yanında yer aldı; Sıffin'de Emevîler'e (37/657), Nehrevan'da Hâricîler'e (38/658) karşı savaştı, onun diğer savaşlarına da katıldı. Hz. Ali cuma namazlarında ve diğer vakitlerde minberde konuşurken Vehb minberin yanında ayakta durup onu korurdu. Bu sebeple Hz. Ali kendisini çok sever, ona güvenir, Vehb el-Hayr ve Vehbullah diye hitap ederdi. Vehb el-Hayr diye şöhret bulması da bundan dolayıdır. Vehb, Kûfe'de bulunduğu dönemlerde kolluk kuvvetlerinin başına getirildi, beytülmalin sorumluluğunu da üstlendi. Hz. Ali'den sonra yönetime gelen Emevîler zamanında siyasî olaylara karışmamaya özen gösterdi ve Kûfe'de yaşamaya devam etti, hayatının bu döneminde daha çok ilimle meşgul oldu. Ya'kübî onu Abdülmelik b. Mervân devri (685-705) fakihleri arasında saymaktadır (*Târîh*, II, 282). Vehb'in 64 (683) veya 72 (691) yıllarında, hatta 80'den (699) sonra vefat ettiğine dair rivayetler varsa da onun Bişr b. Mervân'ın Irak valiliği sırasında 74 (693) yılında Kûfe'de öldüğü bilinmektedir. Vehb Kûfe'de en son vefat eden sahâbîdir.

Bizzat Hz. Peygamber'den, ayrıca Ali b. Ebû Tâlib ve Berâ b. Âzib'den hadis nak-

leden Vehb'in hadis kaynaklarında kırk beş rivayeti yer almıştır (İbn Hazm, s. 86). Kendisinden oğlu Avn b. Ebû Cühayfe dışında Ebû İshak es-Sebî, Âmir b. Şerâhîl eş-Şa'bî, Ali b. Akmer, Hakem b. Uteybe, Seleme b. Küheyl ve İsmâil b. Ebû Hâlid rivayette bulunmuş, rivayetleri *Kütüb-i Sittet*'de nakledilmiştir. Bu rivayetlerden altısı Buhârî ve Müslim tarafından tahrîf edilmiş, üçü hem *Şahîh-i Buhârî* hem *Şahîh-i Müslim*'de yer almış, geri kalan üçü ise sadece *Şahîh-i Buhârî*'de nakledilmiştir (Yahyâ b. Ebû Bekir el-Âmirî, s. 276). Bazı Şîa kaynaklarında, Vehb'in Hz. Ali'nin hilâfeti döneminde onunla birlikte hareket etmesinden dolayı Şîa taraftarı olduğu ileri sürülmüşse de Ali'nin vefatından sonra onun adına hareket edenler arasında adının zikredilmemesi, Hz. Ali'den Resûl-i Ekrem'in kendisine başkalarının bilmediği bir şey vasiyet etmediğine dair bilgi aktarması (Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, X, 529), Resûlullah'tan sonra ümmetin en hayırlılarının Hz. Ebû Bekir ile Ömer olduğu şeklinde rivayetlerinin bulunması (*Müsned*, I, 106) bu iddianın yanlışlığını ortaya koymaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 106; IV, 307-309; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, VI, 63-64; Belâzürî, *Ensâb*, I, 396; Ya'kübî, *Târîh*, II, 282; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 716; İbn Hazm, *Esmâ'ü's-şahâbeti'r-ruvât* (nşr. Seyyid Kesrevî Hasan), Beyrut 1412/1992, s. 86; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), IV, 1561, 1619-1620; Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Medîneti's-selâm* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1422/2001, I, 560-561; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), IV, 684-685; V, 48-49; Nevevî, *Tehezib*, II, 201-202; Zehebi, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 202-203; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1418/1997-98, IV, 563; VII, 558; VIII, 393, 414, 424, 453; X, 529; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VI, 626; a.mlf., *Tehezibü't-Tehezib*, Beyrut 1404/1984, XI, 145; Yahyâ b. Ebû Bekir el-Âmirî, *er-Riyâzû'l-müstetâbe* (nşr. Ömer ed-Dîravî Ebû Hacle - M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1409/1988, s. 276.

MEHMET EFENDİOĞLU

VEHB b. KÂBÛS

(وهب بن قابوس)

Vehb b. Kâbûs el-Müzenî (ö. 3/625)

Sonradan katıldığı Uhud Gazvesi'nde şehid düşen sahâbî.

Adnânîler'in bir kolu olan Müzeyne kabilesindedir. Müzeyneliler hicretten hemen sonra müslümanlarla iyi ilişkiler kurmuş, 5 (626) yılında da 400 kişilik bir heyetle Medine'ye gelip topluca müslüman